

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ו ע"י ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

מסכת עבודה זרה מ"ג-מ"ט

בס"ד, י"ח תשרי תשע"א

גליון מס' 592

השבוע בגליון

- יש דיחוי אצל מצוות או אין דיחוי אצל מצוות, הנדון והשלכותיו
- קטן שבשבת הפך לגדול
- קיום מצוות "הבדלה" לאחר הללוית המת
- בין גבינה "כשרה" וגבינת "מהדרין"

- לימוד תורה לנכרים, מתי מותר ומתי אסור
- כשיהודי "מרשה" לנכרי ללמוד תורה
- לימוד "אלף בית" לנכרי
- מדוע מברכים על הדלקת נרות שבת?

במצוות הדלקת נרות שני חלקים

דבר העורך

שמחת תורה

לפני מספר שנים, בעצם יום שמחת תורה סובב לו נציג בכיר של הקונסוליה האמריקנית ברחובות שכונת גאולה שבירושלים. לאחר שבמשך שבעת ימי חג הסוכות הוא התרשם עמוקות מן הסוכות שצצו משום מקום בעשרות אלפי צורות וסגנונות ומאירת החג שאופפת את הרחוב היהודי שבוע ימים, הוא ביקש לראות את "השמחה הגדולה" כפי שתיארה באזניו, את חג שמחת תורה. "רוקדים בלי תופים, ללא חצוצרה, אורגן או כל כלי זמר אחר. שעות ארוכות מרקדים היהודים בחדווה ובעליזות", סיפרו לו.

הוא, נכרי מבטן ומלידה, נשבה בקסם החגיגי, ורגליו הוליכוהו להיכל בית המדרש של ישיבת "חברון" גאולה. מיודענו הצטנף בפינת האולם, והביט במאות הרוקדים ובאנשים הרבים שהצטרפו אליהם, כאשר לפתע הוא הבחין, כי אחדים מן הרוקדים במרכז המעגל אוחזים בידם חפץ גלילי מוארך ומחבקים אותו אל לבם בעוד מעגלים של חוגגים סובבים אותם תוך שירה וריקודים.

"מה הם אוחזים בידיהם?" שאל הנציג האמריקני את מלווהו. "זה ספר תורה" ענה לו. למראה עיניו שהתעגלו בתמהון, הסבירו לו, כי מדובר ביריעות קלף הגוללות והעטופות בבד קטיפה, עליהן כתובה התורה הקדושה שניתנה למשה מסיני, ובה כל החוקים המסדירים את חיי האדם היהודי מרגע לידתו ועד יומו האחרון. מן הבוקר ועד הלילה, וחוזר חלילה. כל יהודי, כל היום, כל השנים.

הפעם תמה הנכרי תמיהה רבת: "כל ימי חיי", אמר בפליאה, "לא ראיתי ולא שמעתי על דבר כזה. אנשים רוקדים עם ספר החוקים שלהם? כבן תרבות אני מבין את הצורך בחוקים ובתקנות שהשלטון כופה

דף מד/ב אני לא באתי בגבולה

לימוד תורה לנכרים, מתי מותר ומתי אסור

לומדי הדף היומי כבר מזהים את צורת הכפתור הזעיר, שלעיתים מסתתרת בין שורות הגמרא ומפנה את המעיין בה ל"גליון הש"ס" של הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, המודפס בשולי העמוד.

כשיהודי "מרשה" לנכרי ללמוד תורה: בסוגייתנו מפנה הגר"ע את הלומד לעיין בספר "טורי אבן" מסכת חגיגה (יג/א), השואל את השאלה הבאה: בגמרא (שם) מבואר, כי אסור ליהודי ללמד תורה לנכרי, שנאמר (תהילים קמז/ט-כ) "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל. לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום". בעלי התוספות (שם ד"ה "אין מוסרין"), תמהים, מה

הצורך בהטלת איסור מיוחד על כך, הן כבר אמר רבי יוחנן (סנהדרין נט/א), כי "עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה", וממילא, אסור ליהודי ללמדו תורה משום שאם יעשה כן יעבור על (ויקרא יט/יד) "ולפני עור לא תתן מכשל" [עיי"ש מה שתי התוס']. בעל "טורי אבן" מתרץ זאת על פי הפסוק אותו מציין רבי יוחנן כהוכחה לדבריו שהנכרי אינו רשאי לעסוק בתורה, שנאמר (דברים לג/ד) "תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב", ואין הנכרי רשאי לגזול את התורה שניתנה ליהודים (סנהדרין, שם). מעתה, כאשר היהודי מלמדו תורה, אין הנכרי גוזל מאומה, שהרי היהודי נותן לו רשות לכך... לפיכך, יש צורך באיסור מיוחד על היהודי ללמדו תורה.

ככלות הכול, מקשה בעל "טורי אבן", הרי מסופר בגמרתנו שרבן גמליאל הסביר לפרוקלוס בן פלוספוס הנכרי, את ההיתר לשהייתו בבית המרחץ שעמד בחצר עבודת כוכבים, כאשר בתשובתו הוא שילב דברים שיש בהם משום לימוד תורה! הרי בכך, לכאורה, הוא עבר על ציווי התורה "ולפני עור לא תתן מכשל".

אין זאת, מחדש בעל "טורי אבן", אלא שהאיסור המוטל על יהודי ללמד תורה נכרי הוא מדרבנן בלבד, אשר לא גזרו על לימוד ארעי, כאשר הדבר נדרש מפני דרכי שלום [עיי"ש שנשאר בצ"ע למ"ד שהאיסור הוא מוחלט ונלמד מ"מאורסה"].

אין זאת, מחדש בעל "טורי אבן", אלא שהאיסור המוטל על יהודי ללמד תורה נכרי הוא מדרבנן בלבד, אשר לא גזרו על לימוד ארעי, כאשר הדבר נדרש מפני דרכי שלום [עיי"ש שנשאר בצ"ע למ"ד שהאיסור הוא מוחלט ונלמד מ"מאורסה"].

יהודי אחד אינו יכול לוותר על הירושה של כולם: "שפת אמת" זצ"ל תמה על יסוד חידושו של בעל "טורי אבן", שאלמלא האיסור המיוחד המוטל על יהודי ללמד תורה לנכרי, אין הנכרי גוזל את ירושת היהודים כאשר יהודי מלמדו, כי היהודי, היורש בכבודו ובעצמו, מאפשר לו ליהנות מן התורה; הן התורה, שואל "שפת אמת", ירושה היא של עם ישראל כולו. כיצד אם כן, רשאי אחד היורשים לבדו לחלקה לאחרים?

עילוי נשמת

הר"ר **יצחק גלסטר** ז"ל
ב"ר שאול ז"ל
נלב"ע ט"ו בתשרי תשמ"ז
תנצב"ה
הונצח ע"י ידידיו
הר"ר בני גל ומשפחתו שיחיו

עילוי נשמת

מרת **צינה פלוק** ע"ה
ב"ר אברהם הכהן ז"ל
נלב"ע י"ז בתשרי ב' דחומ"ס תשל"ט
תנצב"ה
הונצחה ע"י בנה ידידו
הר"ר אברהם פלוק ומשפ' שיחיו- תל אביב

עילוי נשמת

ר' **קלונימוס קלמן**
דוד גרינבוים ז"ל
ב"ר שמעון ודבורה הי"ד
נלב"ע י' באלול תש"ע
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **ישעיהו יצחק בורנשטיין** ז"ל ב"ר חיים אליעזר ז"ל
נלב"ע י"ט בתשרי תשס"ו **תנצב"ה**
הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

נר ה'
נשמת אדם

מותר להעמיד גוי על טעותו: לפיכך, הוא מתרץ, כי אמנם, אין רשות ליהודי ללמד תורה לנכרי, אך רשאי יהודי גם רשאי להעמיד נכרי על טעותו. כלומר: כאשר נכרי יודע פסוק מסויים, אך הוא טועה בפירושו, רשאי היהודי להעמידו על טעותו, וכן נהג רבן גמליאל כמובא במשנתנו.

בקשר לכך, נציין את דברי הרמב"ם (בתשובותיו, מהזורת בלאו סי' קמ"ט הובא בספר הליקוטין רמב"ם מהזורת פרנקל, הל' מלכים פ"י הל' ט'), החשובים מאד בימינו, כאשר יהודים רבים באירופה ובאמריקה חיים בסביבה נוצרית. הרמב"ם פוסק, ש"מותר ללמד המצוות לנוצרים ולמושכס אל דתינו". כלומר: מותר להבהיר להם את האמת שבתורה, ולהסיר מלבם את העלילות שבדו על דתנו, ולעומת זאת, "אין מותר דבר זה לישמעאלים", מאחר שהישמעאלים אינם מאמינים שתורתנו מן השמים, ולפיכך, כאשר הם ילמדו את התורה, כל אי הבנה מצידם תודגש על ידם כתגלית כי התורה אינה אמת, ועל ידי כך גם יהודים עלולים לטעות בהבלים אלו. לעומתם, "הערלים", הלא אלו הנוצרים שאינם נימולים, "מאמינים בנוסח התורה שלא נשתנה, ורק מגלים בה פנים בפירושם הנפסד... ואם יעמידום על הפירוש הנכון, אפשר שיחזרו".

מן הראוי לציין, כי לדעת אחרונים רבים, איסור לימוד התורה לנכרי מתייחס לתורה שבעל פה, אשר כפי ששמה מעיד עליה, נמסרה מפה לאוזן, לעומת התורה שבכתב שניתנה בצורה גלויה לכל (עיי' "אהבת יהונתן", בהפטרת בשלה, שו"ת "יהודה יעלה" או"ח סי' ד, שו"ת "משיב דבר" יו"ד סי' ע"ז, ו"אור ושמש" תחילת פרשת חוקת).
לימוד "אלף בית" לנכרי: נסיים בהלכה נוספת הקשורה לנושא זה, ולפיה, נכרי אשר אסור ללמדו תורה, אף את אותיות ה"אלף בית" אין ללמדו! (ספר חסידים ר"ח, ומקור דבר זה כבר בזהר אחרי מות דף ע"א/ג).

דף מז/א כסוה הרוח חייב לכסות

מדוע מברכים על הדלקת נרות שבת?

יש ראשונים (עיי' תוס' שבת כה/ב ד"ה "חובה", ו"טור" או"ח סי' רס"ג) הסוברים, כי אין לברך על הדלקת הנרות בערב שבת, מאחר שלדעתם, אדם שבביתו דולקים נרות בערב שבת, אינו מצווה לכבותם ולהדליקם שנית לכבוד השבת. מוכח, איפוא, כי אין כל מצווה בהדלקה עצמה של הנרות, אלא בעצם היותם דולקים בליל שבת קודש, ולפיכך, אין לברך על הדלקתם.

המעייין בספרי ראשונים אחרים, מוצא עצמו תמה נוכח העובדה, כי מחד גיסא, הם מסכימים כי **עיקר המצווה** של נרות שבת קודש **אינה בעצם פעולת ההדלקה**, אך מאידך גיסא הם חולקים וסוברים, כי אדם שבביתו דולקים נרות בערב שבת זה מכבר, מצווה **לכבותם ולהדליקם שנית**. בסתירה זו ובפתיחה המעניינת, נתמקד בשורות הבאות.

סתירה זו בולטת במיוחד בדברי רבינו תם (שם). בהתייחסו לשיטת הסוברים, כי אין לברך על הדלקת הנרות בערב שבת, מאחר שאין המצווה מתקיימת אלא בתוצאתה, הוא מוכיח להיפך מסוגייתנו, בה מבואר, כי אף על פי שמצווה לכסות דם של חיה או של עוף שנשחטו, אם התכסה דם זה על ידי הרוח, אין צריך להסיר את הכיסוי ולכסות את הדם שנית, מאחר שעיקר המצווה הוא תוצאתה, היות הדם מכוסה. מצווה זו, זהה למצוות הדלקת הנר בערב שבת, אשר עיקרה בתוצאתה, בהפצת אור הנר, ובכל זאת, המכסה את הדם מברך על מצווה זו אף על פי שעיקר המצווה אינו הכיסוי בפועל אלא היותו של הדם בלתי מגולה, וכן, יש לברך על הדלקת נר שבת, למרות שעיקר המצווה אינה ההדלקה עצמה אלא הפצת האור בשבת.

אולם, מיד לאחר מכן מוסיף רבינו תם וקובע, כי אדם שבביתו דולקים נרות לפני כניסת השבת, מצווה לכבותם ולהדליקם שנית. נשאלת השאלה, במה שונה מצוות הדלקת הנרות מדם שהתכסה על ידי הרוח שאין מצווה לגלותו ולכסותו שנית?

במצוות הדלקת נרות שני חלקים: הגרי"ז מבריסק זצ"ל מאיר את עיני הלומדים גם בנושא זה, כשהוא מבאר, כי במצוות הדלקת הנרות בערב שבת יש שני חלקים. **א.** מצוות עונג שבת, המחייבת את היהודי להאיר את ביתו בשבת ב. מצוות כבוד השבת, המחייבת את היהודי להתקין נרות מבעוד יום כדי לקבל את פני שבת המלכה ולכבדה לקראת בואה (עיי' רמב"ם הל' שבת פרק ל' הל' ב). מעתה, יהודי שבביתו דולקים נרות מבעוד יום חייב לכבותם ולהדליקם שנית משום שלולא כן, לא יקיים את מצוות "כבוד השבת" (חידושי הגרי"ח על הש"ס סי' י"א בשם הגרי"ז. ועיי' ש"ש שלפ"ז ביאר באופן נפלא את דברי הרמב"ם).

דף מז/א דחוי אצל מצות

יש דיחוי אצל מצוות או אין דיחוי אצל מצוות, הנידון והשלכותיו

נפסק להלכה ("שולחן ערוך" יו"ד סי' שע"ד סעי' ד'), כי כאשר יהודי הולך לבית עולמו, על שבעת קרוביו להתאבל עליו שבעה ימים, ולאחר מכן חלים עליהם דיני אבלות עד מלאות שלושים יום לפטירתו [1]. נחלקו ראשונים, מה דינו של קטן שהפך לגדול בתקופת ה"שלושים". לדעת מהר"ם מרוטנבורג (הובא ברא"ש מ"ק פ"ג סי' צ"ו), עליו להתאבל על המת מרגע שנכנס לעול תורה ומצוות [2]. אולם, הרא"ש (שם) חולק עליו וסובר, כי מאחר שבשעת הפטירה היה הקטן פטור מן המצוות, לא חלה עליו מצוות אבלות ואין הוא צריך לנהוג בכל דיני אבלות. סוגייתנו העוסקת בנושא "יש דיחוי אצל מצוות או אין דיחוי אצל מצוות" תופסת מקום נרחב במחלוקת זו, כלהלן.
בהלכות קרבנות רווחת ההלכה, כי קרבן שנפסל זמנית להקרבה על גבי המזבח מסיבה כל שהיא, אין מקריבים אותו גם לאחר שהסיבה אשר בעטיה נפסל נמוגה. גמרתנו מסתפקת, אם

על נתינו, מאחר שבלעדיהם אי אפשר לנהל מדינה. הכל מכירים בחשיבותם של החוקים, אך בליבו פנימה, כל אזרח חש מידת מה של סלידה ורתיעה מן החוקים המעיקים על חייו, ואין אומה המחבבת את ספר החוקים שלה, וקודת עמו ואוהבת אותו. בעיני העולם כולו, ספר החוקים הוא דבר נצרך, אך הכל מתרחקים ממנו כמטחוויו קשת, והנה, אתם רוקדים עם ספר החוקים שלכם?! יש בכם משהוא מיוחד".

יש בה, בתורה, משהוא מיוחד. היא נשמת אפיו ומשוש עיניו. תורתנו הקדושה, שיצאה איתנו לגלות, ליוותה את אבותינו בכל שנות נדודיהם ורחיבה תבל, הרוותה נפשות דויות ורצוצות ושימרה את רוח אפו של העם היהודי.

לרגל חג שמחת תורה, אשר בו אנו שמחים ומודים לנותן התורה, מעניין לספר על דבקות מיוחדת בתורה של ישיש אשר כל ימיו לא פסק מלימודו, ולבסוף, דבק בתורה עד ששכח מעצמו.

מעשה נורא הוד זה, על לימוד תורה באופן נדיר, בשעות נדירות, קראנו בספר "קטרה למוך", הכולל מקבץ שיחות שנאמרו על ידי הגאון רבי אברהם פאם זצ"ל, ראש ישיבת "תורה ודעת" בארה"ב.

באחת משיחותיו סיפר, כי בשמיני עשרת ה'תש"ך הוא עלה לבקר את זקן הרבנים בבראזנוויל, הגאון רבי משה בנימין טומשוב, הידוע בכינוי "המבי"ט".

רבי משה בנימין נמנה על ראשוני תלמידיו של הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ זצ"ל, וגם קנה תורה בישיבת סלבודקה. בשנת התש"ך היה רבי משה בנימין ישיש מופלא, תשוש וחלש, אך מוחו פיו לא פסקו מן העיסוק בתורה הקדושה. מיד כאשר נכנס רבי אברהם לביתו של רבי משה בנימין, קידמו הלה בשאלה הלכתית:

הגאון הישיש, שכאמור היה חלש מאד, נצטווה על ידי רופאו כי לא ימנע את עצמו מאכילה עד שלהי יום הכיפורים. הרופא חשש כי גופו הישיש לא יחזיק את הנשמה הכבירה שקשורה לעולמו החלו להתרופף. הגאון לא ניסה, חלילה, להמרינו את פי הרופא. "וחי בהם" - "ולא שימות בהם".

אכן, ביום הכיפורים אחר הצהרים החל הגאון לחוש שלא בטוב והחליט, כי הגיעה השעה לאכול. "וחי בהם ולא שימות בהם".

כמובן, שלא עלה על דעתו לאכול שיעור אכילה בבת אחת, בכך אין צורך, די לו באכילה קמעא קמעא, תוך המתנת הזמן הראוי. כך, על ידי אכילת חצאי שיעורים יקיים את מצוות הרופא.

נטל הגאון לידיו דבר מאכל, בצע ממנו פחות מכשיעור והתכוון לאכול... לפתע, החל הספק לנקר במוחו. האם הוא יחוייב בברכה מחדש לאחר כל הפסקה באכילה, או שמא ברכתו על האכילה הראשונה תפטרנו מברכה על המשך אכילתו?

מוחו של הגאון החל לעבוד בקדחתנות. ארון ספרים אדיר מימדים היה מאופסן במוחו, והוא החל שולף ממנו ראייה לכאן והוכחה כנגדה, סברה לצד זה וסתירה לצד אחר. מבלי משים, תוך כדי משא ומתן עם עצמו, שמת הגאון מבלי משים את ה"שיעור" שבידו לתוך צלחת האוכל, ושקע בסוגיה הסבוכה, שקל וטר, דן ודחה, הקשה ותירץ, לפלל וחיידש, נשא ונתן.

עד שהסתיים הדיון, מצא הגאון כי יום הכיפורים יצא זה מכבר, ושלושה כוכבים גדולים מאירים את השמים...

הוא שאמרנו **"וחי בהם"**.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת ב"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף מג/א ומצא עובד כוכבים קטן ולא אמר לו כלום
לא נשאר בשכם מי שיבטל עבודה זרה
 בסוגייתנו נאמר, כי קטן אינו יכול לבטל עבודה
 זרה, חידוש גדול מחדש בעל "אור החיים" הקדוש
 (בראשית לה/ב) - דין הנשים כדון הקטנים, ואין
 אשה יכולה לבטל עבודה זרה!

בכך הוא מסביר את ציווי יעקב לבניו (שם)
 "הסרו את אלהי הנכר אשר בתכם", היינו: את
 האלילים שבזזתם משכם. לכאורה, מדוע לא
 הכריחו את נשות שכם, שנותרו בחיים, לבטלם?
 הרי בגמרתנו מבואר, כי עובד כוכבים מבטל
 עבודה שלו ושל ושל חבירו, ואפילו בעל כורחו?
 אין זאת, אלא מפני שנשים אינן יכולות לבטל,
 והגברים - הרי כבר לא היו בחיים...

דף מג/ב לרבות חמה ולבנה

העמדת החמה המותרת

אם אסור לעשות צורת חמה, מי התיר לבני
 ישראל להניח תמונת חמה על קברו של יהושע
 (עי' רש"י יהושע כד/ל)?

משיב בעל "מנחת אלעזר" זצ"ל (ח"ג סי' ט"ו):
 הן תמונה זו נועדה להזכיר את העמדת החמה על
 ידי יהושע, העמדה זו הראתה לכל העולם כולו
 כי השמש אינה אלוה, שהרי יצור בן תמונת פקד
 עליה לעמוד במקומה והיא נשמעה לו. לפיכך
 מותרת הנחת תמונתה על קברו של יהושע, שהרי
 בכך מזכירים את אפסיות החמה עצמה...

דף מד/א לקחתי ואשרוף אותו באש

כיצד נשרף הזהב?

רבי אברהם אבן עזרא בפירושו לתורה (שמות
 לב/כ) מצוין כי היו שהתקשו, היאך נאמר שעגל
 הזהב נשרף, הרי הזהב אינו חומר בעירה, אלא
 הוא ניתן באש. אולם האבן עזרא ומפרשים
 אחרים (ראה "תורה שלמה" שם) מוכיחים, כי
 קיימות דרכים אחדות להוסיף חומר מסוים
 שבעזרתו אף הזהב נשרף ומתכלה.

החיד"א (חומת אנה, שמות, שם) כותב, כי מאחר
 שקיים חומר כזה, הרי שבדרך נס נעשה כאילו הושם
 שם, ו"מי שאמר לשמן וידלק יאמר לחומץ וידלק".

הלכה זו גם נוהגת לגבי שאר מצוות התורה, כגון, לגבי לולב של עבודה זרה. לולב זה פסול לקיום מצוות נטילת לולב, אלא שיש לברר מה דינו של לולב זה לאחר שעובד האלילים זלזל בו וחדל מלהחשיבו כאליל ובכך הפקיע ממנו שם עבודה זרה. מחד גיסא, מאחר שמעתה הלולב מותר בהנאה, גם מותר לקיים בו את מצוות נטילת הלולב. מצד שני, "יש דיחוי אצל מצוות", ומאחר שלולב זה נדחה בעבר מלשמש לקיום המצווה, הרי הוא נדחה עולמית. לדעת מהר"ם מרוטנבורג, ההלכה היא, "אין דיחוי אצל מצוות", ומותר להשתמש בלולב זה למצוות נטילת לולב [3].

סוגייתנו עוסקת, איפוא, **בחפץ** שנדחה מקיום מצווה. ואילו המהר"ם מרוטנבורג והרא"ש נחלקו, מה דינו של **אדם** אשר נדחה מקיום מצווה. היינו, אותו קטן שבו אנו עוסקים, הרי נדחה מקיום מצוות האבלות בשעת הפטירה. לדעת מהר"ם מרוטנבורג (הובא ברא"ש מ"ק פ"ג סי' צ"ו), מאחר שנפסק כי "אין דיחוי אצל מצוות", עלינו להסיק, כי סילוקה של סיבת הדחייה מן המצווה, מאפשר לקיימה, ועל קטן זה חלה חובת האבלות עם כניסתו בעול תורה ומצוות.

קטן שבשבת הפך לגדול: את הכרעתו חותם מהר"ם מרוטנבורג בראיה ניצחת לדבריו, מן הגמרא (יבמות לג/א) בה מבואר, כי קטן, שבשבת הפך לגדול על ידי הבאת "סימנים", חייב לקיים את מצוות השבת. הרי לנו, כי אף על פי שבתחילת השבת היה זה דחוי מקיומה, חל עליו החיוב במלואו בהתפוגג הדיחוי [4].

יש הבדל בין חפץ שנדחה מקיום מצווה לאדם שנדחה ממנה: אולם, הרא"ש (שם), חולק עליו וסובר, כי אף אם אכן נקבעה ההלכה ש"אין דיחוי אצל מצוות" [5], כן הדבר לגבי **חפץ** שנדחה מקיום המצווה, לא כן לגבי **אדם** שנדחה מקיום מצווה. שכן, כאשר אנו עוסקים בקטן האבל, הרי המיתה היא המחייבת את קרובי הנפטר במצוות אבלות, ומאחר שבשעת המיתה לא חלה המצווה על הקטן, היא נדחית מפניו ואין לחייבו בה לאחר שנהיה גדול, שכן, סיבת החיוב למצווה כבר אינה קיימת. לעומת זאת, סוגייתנו עוסקת בלולב אשר נדחה מקיום המצווה, אך היהודי, הרי מעולם לא נדחה הימנה, ועליו לבקש אחר לולב אחר כדי לקיים בו את המצווה. לפיכך, לגבי חפצים "אין דיחוי אצל מצוות".

דיני השבת אינם "מתמשכים" מכניסתה, אלא מתחדשים בכל רגע: ואילו את ראייתו של מהר"ם מרוטנבורג מן הקטן שהגדיל בשבת, דוחה הרא"ש בחילוק הבא. הלכות השבת אינם דינים ה"מתמשכים" מכניסת השבת, אלא חובה לקיימן בכל רגע ורגע, ואף מי ש"נפל" לתוך יום השבת, חייב מיד לנהוג כנדרש מיהודי בשבת. לעומת זאת, מצוות האבלות נובעת מרגע המיתה והקבורה, ומאחר שהאבל היה קטן בשעת המיתה, כלל לא חלו עליו דיני אבלות. הארכנו די, אך משהגענו עד הלום, לא נמנע מן הקוראים את השלב המעניין הבא של משא ומתן הלכתי מרתק זה.

קיום מצוות "הבדלה" לאחר הלווית המת: כידוע, "אונן", היינו, מי שמתו מוטל לפניו, פטור מקיום המצוות (ברכות יז/ב). לפיכך, כאשר אדם נפטר בשבת, וקבורתו נערכת לאחר השבת, אין קרוביו מקיימים את מצוות הבדלה עד שיקברו את המת. גם במקרה זה נחלקו הרא"ש והמהר"ם מרוטנבורג (ברכות פ"ג הל' ב). לדעת המהר"ם מ"ב שבוים מן ההלוויה עליהם לקיים את מצוות ה"הבדלה", שהרי "אין דיחוי אצל מצוות". ואילו הרא"ש פסק, כי שוב אין הם יכולים לקיים את מצוות ההבדלה, שהרי הם היו דחויים ממנה בצאת השבת.

הסתירה בפסקיו של ה"שולחן ערוך": והנה, לגבי מחלוקתם לגבי הקטן שהפך לגדול בתוך ימי ה"שלושים" פסק ה"שולחן ערוך" (יו"ד סי' שצ"ו סעי' ג) כדעת הרא"ש שמאחר שבשעת הפטירה הוא נדחה ממצוות האבלות, שוב אין הוא מתאבל לאחר שהגדיל. ואילו בהתייחסו למצוות ההבדלה של קרובי המת פסק ה"שולחן ערוך" (יו"ד סי' שמ"א סעי' ב) כדעת המהר"ם מרוטנבורג, כי שבוים מן ההלוויה עליהם לקיים את מצוות ההבדלה. הכיצד? (בי"ח יו"ד סי' שצ"ו שם).

תמיהה זו מיושבת על ידי רבי דוד הלוי זצ"ל, בעל ה"טורי זהב" (יו"ד סי' שצ"ו ס"ק ב) המבאר בלשונו הזהב, כי אכן בעל "שולחן ערוך" הכריע כדעת הרא"ש, שאדם אשר נדחה מקיום מצווה, שוב אינו יכול לקיימה לעולם. אלא, שכזכור, הרא"ש עצמו מבאר, כי קטן שהגדיל ביום השבת, חייב בדיניה, משום שמקור החיוב בהלכות השבת אינו נעוץ ברגע התקדש היום, אלא קדושת היום מחייבת את היהודי להתנהג בשבת על פי דיניה.

מעתה, חילוק זה תקף ועומד גם בין מצוות אבלות למצוות הבדלה. כאמור, מצוות אבלות, חלה על כל דיניה **ברגע** המיתה והקבורה, ומייתת הקרוב וקבורתו היא מקור חיובה. לפיכך, מאחר שבעת המיתה לא חלה המצווה על הקטן, אין היא חלה עליו לאחר מכן. לעומת זאת, מצוות ההבדלה היא להבדיל בין הקודש ובין החול. כלומר: מקור חיובה אינו ברגע יציאת השבת, אלא, כל יהודי שחוה את השבת, מצווה **החל** ממוצאי שבת להבדיל בין הקודש ובין החול. מעתה, מאחר שאין זמן מסוים אשר הוא הרגע המחייב במצוות ההבדלה, אלא שבימות החול יש להבדיל בין הקודש ובין החול, אזי, אם בשל היותו אונן נמנעה מאבל זה מצוות ההבדלה, יבדיל נא בשובו מן ההלוויה

(כפי שנפסק להלכה עד סוף יום ג' עיי' "שולחן ערוך" סי' רצ"ט סעי' ו) [6].

1. בנו ובתו של הנפטר חייבים לנהוג דיני אבלות בכל השנה הראשונה לפטירתו. 2. כדן אדם שנודע לו על פטירת קרובו בתוך ה"שלושים". 3. אף שבסוגייתנו נשאר הדבר בספק, לדעת המהר"ם מרוטנבורג להלכה נפסק, שאין דיחוי, מכח הסוגיה במסכת סוכה לג/א ועוד. ועיי' תוד"ה "אשריה" בסוגיין מש"כ ליישב, ועיי' ביאור הגר"א או"ח סי' תרמ"ז סעי' ב' ובצל"ח סוכה לג/א שכ"ה דעת הרמב"ם להלכה שאין דיחוי במצוות. 4. בבית מדרשנו התקשו, שהרי בשבת, מלבד המצווה לשבות יש איסור לאו וחיוב מיתה על עשיית מלאכה, ובדחיית איסור לא עסקה הגמרא. 5. עיי"ש ברא"ש שפקפק גם בזה

עילוי נשמה

הרב **מרדכי ומירה חדד** ז"ל

ובנם **אריאל יוחאי** ז"ל

נלב"ע ט"ז בתשרי תשס"ז

תנצב"ה

הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמה

מרת **אסתר גולדה כהנא** ע"ה

ב"ר אלתר יעקב וגייטל ויזל ז"ל

נלב"ע י"ח בתשרי תשנ"ט

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **חנה קסטנר** ע"ה

ב"ר נחום ז"ל נלב"ע הושענא רבה

כ"א בתשרי תשל"ד **תנצב"ה**

הונצחה ע"י בנה ידידנו

הר"ר **אברהם יוסף קסטנר** שיחיו י-ם

וכדעת בעלי התוס' שפעמים שיש דיחוי במצוות. 6. מן הראוי לציין, כי ביאור דברי הרא"ש שלעיל הוא לפי הדעה הרווחת בפוסקים. אולם, יש החולקים בביאור דבריו וסוברים, כי גם אם הגדיל הקטן לאחר הקבורה, ועדיין לא עברו שבעת ימי האבילות, הקטן מתחייב בימים הנותרים, ולא חלק הרא"ש אלא שאין צריך הקטן להשלים את ימי האבילות שהפסיד. עיי ספר "דברי סופרים" הל' אבילות סי' שצ"ו סעי' ג'. עוד ראוי לציין, שגם לשאר הפוסקים שאין הקטן שהגדיל חייב לנהוג "שבעה" ו"שלושים", בכל זאת, יש לו לנהוג דין אבילות של י"ב חודש על אביו ועל אמו, שהוא משום מצוות כיבוד אב ואם. כן צידד ה"חכמת אדם" ובקיצור שולחן ערוך וב"ערוך השולחן", עיי"ש בספר הנ"ל.

דף מח/ב זה וזה גורם

בין גבינה "כשרה" וגבינת "מהדרין"

במאמרנו הקודם (גליון מס' 590) על תהליך ייצור הגבינות וההשלכות ההלכתיות הנובעות מכך, עסקנו בשתיים מדרכי הייצור של גבינות רכות - "גיבון אנזימטי" ו"גיבון חומצתי". נזכיר, כי גיבון זה נעשה על ידי העמדת החלב לזמן מה ללא קירור, או על ידי הוספת חומרים מחמצים, כך שהרכבו של החלב ומבנהו משתנים, וחלקיקי החלבון שבו שוקעים ונאחזים זה בזה. במאמר הקודם דנו, אם גזרת חז"ל על אודות "גבינה של גויים", חלה גם לגבי גבינות רכות. במאמר זה נעסוק בשאלת כשרותן של גבינות רכות, אשר החמצתן מתבצעת על ידי הוספת חלב עכו"ם.

גיבון גבינות בתרבית "חלב עכו"ם": כאמור, חימוץ החלב יכול להתבצע מעצמו ללא כל התערבות חיצונית, על ידי חיידקי חומצת החלב, הצורכים את הסוכר ואת החלבון שבחלב, ויוצרים חומצה המקרישה את החלב. אולם נהוג לזרז תהליך זה על ידי הוספת תרביות חיידקים. כיום תרביות אלו מיוצרות במפעלים משוכללים, המשביחים את החיידקים כדי להפיק מוצר משובח. מאחר שתרביות אלו מיוצרות אף הן מחלב, התעוררה השאלה אם מותר להשתמש בהן לצורך גיבון גבינות ישראל, או שמא, מאחר שהן "חלב עכו"ם", החלב המוחמץ יהפוך על ידן ל"חלב עכו"ם".

זה וזה גורם: סוגייתנו עוסקת בנושא הלכתי יסודי המכונה בשם "זה וזה גורם". כלומר: כאשר מאכל אסור התערב במאכל מותר, אזי, אם המאכל האסור בטל בשישים במאכל המותר, רשאי האדם לאכול מתערובת זו. אולם, אם המאכל האסור "מעמיד" את המאכל המותר, כגון, עיסה שהחמיצה מחמת שאור של איסור, אזי, אף שכמות השאור בטלה בשישים, אסורה התערובת באכילה. למרות זאת, אם "זה וזה גורם" - אם עיסה החמיצה מחמת שאור של איסור ושל היתר כאחד, אין לפסול את המאכל מחמת השאור האסור, שהרי העיסה גם החמיצה עקב השאור המותר. להלכה (רמ"א יו"ד סי' פ"ז סעי' י"א) נפסק, כי "זה וזה גורם - מותר".

לכאורה, גם בתהליך ייצור הגבינה "זה וזה גורם". כלומר: הן החלב והן התרבית שהושבחה על ידי גויים ושהוכנסה אליו, מחמיצים את החלב, ואם כן, אין לאסור את הגבינה באכילה.

אלא, שלדעת הפוסקים (ש"ך וט"ז יו"ד סוף סי' פ"ז), "זה וזה גורם מותר" רק כאשר אין בכוחו של הגורם האסור לבדו להעמיד את הדבר על תילו. מאחר שתרבית החיידקים המתוספת לחלב כדי לגבנו, יכולה גם יכולה להחמיצו לבדה, אין מקום להתיר את הגבינה בגלל "זה וזה גורם". [מלבד שאין לישראל לעשות כן לכתחילה, שהרי "אין מבטלים איסור לכתחילה", עיי "שולחן ערוך" יו"ד סי' צ"ט סעי' ה, ועיי"ש במקום שביטלו מתי נאסר המאכל, ולא הועיל הביטול].

אמנם, בתקופות שונות נהגו לסמוך על היתרים מסויימים הנוגעים להלכות נוספות, אך בשנים האחרונות מקפידות ועדות הכשרות "למהדרין" להשתמש בתרבית חיידקים שיוצרה מחלב ישראל בלבד (ראה "נתיב החלב" עמ' 63,57).

אולם דון יצחק אברבנאל מפרש, כי אכן, הזהב לא נשרף, והמדייק היטב בפוסקים יראה, כי גם בפסוק לא נאמר כי הוא נשרף. מה כן נשרף? הקישוטים והתכשיטים השונים שעיתרו בהם את העגל הם אלו שנשרפו. בספר שמות (שם) נאמר: "ויקח את העגל... וישרף באש", אבל לא נאמר וישרוף אותו באש. ובספר דברים (ט/כא) נאמר: "ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל לקחתי ואשרף אותו באש". את מי? את חטאתכם, [אשר עשיתם עם העגל], היינו את העיטורים שקישטו את העגל!...

קטע יומי מותר הגליון השבועי "מאורות הדף היומי - לילדים"

מסכת עבודה זרה דף מ"ה יום שלישי כ' בתשרי

איזו עבודה זרה אסורה בהנאה?

ר' שמשון המלמד נכנס לפתח כשחיוף רחב על פניו ודפי צלום בידיו. הילדים ישבו זרוכים ור' שמשון פתח ואמר: היום אציג בפניכם שתי הלכות הלכה אחת קובעת כי נכרי שהשתתף לאדמה כעבודה זרה, לא אסר את האדמה כעבודה זרה, אבל אם הוא חצב אבן ועבד אותה - האבן נאסרה בהנאה. מה ההבדל?

ר' שמשון חלק לילדים דפים מצלמים עם שתי ההלכות, והנחה אותם להסתכל במשנה הנלקטת בדף היומי. לאחר זמן-מה ילדים אחדים ידעו את התשובה: אם נכרי עובד עבודה זרה להפך שהיה קים והוא לא יצר אותו ולא עשה אותו - החפץ לא נאסר בהנאה. למשל, נכרי נעמד ליד עץ ומתחיל לעבד לו - העץ לא נאסר. אבל אם הוא חצב אבן מהרה, כשהוא עובד לעבודה זרה הוא אסר אותה בהנאה, כי היא מעשה ידיו.

לסכום: עבודה זרה אסורה אם היא מעשה ידיו, חפץ שעשה אדם.

כל יום הילד שלך לומד, מוסיף ידיעות בתורה!

למנוי גליון לילדים חייג: 1700-500-151 חודש היכרות חינם

העלון יוצא לאור ע"י מאורות הדף היומי

משרד ראשי: רח' ווגמן 1 ת.ד. 471 בני-ברק טל: 03-5775333 פקס: 03-7601020 אימייל: meorot@meorot.co.il

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307 מוקד ההזמנות 1-700-500-151

מחפלים בלימוד איידי בשבת בראשיתו

עוד חידושים בשולחן השבת

חדש! מאורות השבת חלק ט' עונג לימוד משפחתי. בכל שבת.

יש לכם הרגשות להצטרף לחיות הלימוד המשפחתי המוסיפה אור ודש לשולחן השבת, ומחזקת את הקשר בין בני הבית. למעלה מחיטויים איך משפחות משפחה יהודית. אתם מוזמנים.

מושיא הלימוד בכרך זה: נטילת ידים, חציצה בנטילת ידים, דיני המים והקלף, סדר הנטילה, הלכות בציעת הפת, הלכות הנקמות בשענה והפקס בשענה.

לפרטים והזמנות: 1700-500-151 להשיג בחנויות הספרים